

УДК 002:347.1(045)

ЧАЙКА Я.В., студентка 2 року навчання магістратури юридичного факультету
Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ’ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ*

Анотація. Стаття присвячена видам цивільних прав на інформацію і питанню законодавчого визначення інформації як об’єкта цивільних прав.

Ключові слова: інформація, інформація як об’єкт цивільних прав, особисті немайнові права на інформацію, майнові права на інформацію.

Аннотация. Статья посвящена видам гражданских прав на информацию и вопросу законодательного определения информации как объекта гражданских прав.

Ключевые слова: информация, информация как объект гражданских прав, личные неимущественные права на информацию, имущественные права на информацию.

Summary. The article is devoted to the kinds of civil rights to information and the issue of legal definition of information as the object of civil rights.

Keywords: information, information as an object of civil rights, moral rights to information, property rights to information.

Постановка проблеми. Інформація, як поняття багатоаспектне, є об’єктом різних форм людської свідомості та діяльності, зокрема природничих наук, філософії та права. З інформацією тісно пов’язані всі суспільні відносини – об’єкт правового регулювання. При цьому інформація знаходиться у сфері регулювання як публічного, так і приватного права. Інформаційні відносини можуть регулюватися різними галузями права: конституційним, адміністративним, цивільним. Особливе місце займає інформація в цивільному обігу, виступаючи об’єктом цивільних прав.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Проблеми змісту і ознак інформації, її ролі в цивільному обігу як об’єкта прав прямо чи опосередковано розглядалися в працях вчених-правників Кохановської О.В. [1, 2], Марущака А.І. [3], Цимбалюка В.С. [4 – 8], у статтях студентки НТУУ “КПІ” Цимбалюк О.В. [9 – 10] та інших.

© Чайка Я.В., 2012

* *Від Головного редактора журналу.* Публікується у порядку залучення молоді до науково-аргументованих досліджень таких категорій, як “інформація”, “інформаційні відносини”, “інформаційний продукт” та “власність на інформаційний продукт”. Вони складають основу нової юридичної галузі “інформаційне право”, що тільки формується у сучасних умовах життєдіяльності людини, суспільства та держави, пов’язаних з становленням та розвитком електронно-інформаційного простору.

Автору статті рекомендується більшою мірою вчитися виробляти та аргументувати особисту наукову точку зору, по-перше, на проблеми “права” і “законодавства”, зокрема, в інформаційній сфері, а по-друге, – набувати наукові знання про різницю між такими категоріями як “цивільні відносини”, з одного боку, та “інформаційні відносини” і “інформаційно-інфраструктурні відносини”, з іншого.

Розхожа класична думка про те, що юриспруденція не повинна звертати увагу на “мораль” (яка є основою того, що вкладається в поняття “право”), викликає великі сумніви в її істинності. Бажано ретельніше вивчати історію і думки Великих учених. **“В вопросах науки известные представления многих уже мало что значат”**, зауважив Г. Галілей.

Справжній учений не повторювач, не відкривач, а – розумітель: зрозумів, поясни так, щоб всім було зрозуміле. У цьому покликання та талант. Тільки це надає право вважатися дослідником-науковцем, з подальшими претензіями на високе звання ученого.

Мета роботи – дослідити поняття інформації у контексті об’єкта цивільних прав і надати пропозиції щодо удосконалення його визначення.

Виклад основних положень. Законодавче визначення інформації міститься в ст. 1 Закону України “Про інформацію”: “Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді” [11]. Аналогічне визначення інформації наведено і в ст. 200 Цивільного кодексу України [12].

На нашу думку, така дефініція, особливо для цивільного законодавства, є не до кінця доопрацьованою. По-перше, не зрозуміло, що законодавець розуміє під поняттями відомості або дані. По-друге, саме визначення має виходити передусім з того, чим є об’єкт, що визначається в даний час, а не з того, чим він потенційно може стати. Наші фантазії, мрії можна зберегти на матеріальних носіях, але не виявлені назовні вони не будуть інформацією. Таким чином, прив’язка до матеріальних носіїв і електронного вигляду у визначенні інформації є, на нашу думку, колізійною. Також, слід зазначити, що при визначенні інформації, доцільно розглядати відомості як частину знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини, а щодо термінів “відомості” і “дані”, то вони є по суті синонімічними і їх можна звести до одного без втрати змісту і об’єму поняття.

Виходячи із вищевикладеного, пропонується наступне визначення сутності інформації. Інформація – це відомості (частина знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини) незалежно від способу їх пошуку, збирання, збереження, обробки, використання чи поширення.

Інформація – це специфічна правова категорія. Ознаки, що її характеризують здебільшого притаманні тільки їй. На науковому рівні їх виділив А.Б. Венгеров [13, с. 70], який зазначив, що це:

- 1) незалежність інформації у відношенні до свого носія;
- 2) можливість багаторазового використання однієї і тієї самої інформації;
- 3) вона не зникає при споживанні;
- 4) збереження інформації, що передається, у суб’єкта, що її передає;
- 5) здатність до збереження, агрегування, інтегрування, накопичення, “стискання”;
- 6) кількісна визначеність інформації;
- 7) системність.

Серед характерних рис інформації О.В. Кохановська зазначає її нематеріальний характер. Інформація – благо неспоживче, яке піддається лише моральному, але не фізичному старінню [1].

Згідно із статтею 177 Цивільного кодексу України [12] інформація є об’єктом цивільних прав. Багатогранністю і специфічністю інформації обумовлюється те, що вона може бути об’єктом як майнових, так і немайнових цивільних прав. Суб’єктивні права особи на інформацію можна поділити на майнові і особисті немайнові права [3, с. 34].

Окремі види інформації мають вартісну оцінку, а деякі в принципі не можуть її мати, за винятком випадків відшкодування шкоди. Крім того, інформація, яка вилучена з цивільного обороту, не може бути об’єктом цивільних прав.

Також О.В. Кохановська пропонує розглядати інформацію як об’єкт цивільного права у таких її проявах:

- 1) як особисте немайнове благо;
- 2) як результат творчої, інтелектуальної діяльності, тобто як об’єкт виключних прав;
- 3) як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об’єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об’єкту особливого роду [2, с. 34].

На нашу думку, такий погляд на інформацію, як на об’єкт цивільних прав, відповідає самій сутності об’єкта цивільного права – об’єктивно існуюче, зовнішнє по відношенню до суб’єкта благо, яке втілює в собі соціальну цінність, за рахунок якого він здатний задовольняти свої майнові і немайнові інтереси.

Регулятивна функція цивільного права у сфері особистих немайнових відносин виявляється насамперед у формі юридичного визнання належності кожній фізичній особі невідчужуваних нематеріальних благ і свободи визначати свою поведінку на власний розсуд. Право на інформацію, як одне із особистих немайнових благ, що забезпечує соціальне буття фізичної особи, з’являється у людини в момент народження і нерозривно пов’язане з нею протягом усього життя, тобто набувається фізичною особою в силу народження. Згідно із статтею 302 Цивільного кодексу України [12] “фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію”. На нашу думку, даний перелік доцільно доповнити правом шукати інформацію, яке згідно із Рекомендацією Ради Європи № 854(1979) “Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації” [14, п. 13] також передбачається серед правомочностей суб’єктів інформаційних відносин, що дозволило б розширити можливості доступу до державної документації.

Право на інформацію як результат творчої, інтелектуальної діяльності набувається в силу закону. Будь-який твір за своєю природою є інформацією, яка виникла в результаті творчої діяльності людини і набула певної об’єктивної форми [15, с. 45]. При цьому інформацію неможливо відділити від тієї форми, в якій вона представлена. В даному випадку інформація виступає в якості особливого об’єкта виключних цивільних прав.

Дискусійним залишається питання розуміння права власності на інформацію. Наприклад, в ряді країн існує право власності на інформацію. Так, англійський Закон про власність 1925 року, судова практика і доктрина включають інформацію до категорії “майна”, а саме до персонального рухомого майна, на яке поширюється право власності [16].

В українському законодавстві поняття “права власності на інформацію” було вилучено із Закону України “Про інформацію” в редакції 2011 р. Такий підхід законодавця, на нашу думку, вбачається зрозумілим. Виходячи із розуміння природи права власності, до поняття інформації не можливо застосувати у повному обсязі “тріаду”, на якій базується дане право щодо речей: володіння, користування і розпорядження. За наявності вищезгаданих ознак інформація легко тиражується і не відчужується – вона залишається у того, хто її передав. Тобто поняття “володіння інформацією” є досить умовне – нею володіють всі, хто був з нею ознайомлений, проте не всі мають права її використовувати та розпоряджатися.

Однак, в системі цивільно-правових відносин інформація може виступати як продукт-предмет, що має попит на ринку, вартісну оцінку і властивість товару у формі нематеріальних активів. У даному випадку інформація у формі інформаційного продукту або інформаційних послуг виступає об’єктом майнових цивільних прав, змістом яких можуть бути дві правомочності: користування і розпорядження. При цьому перше полягає в можливості вчиняти будь-які можливі і не заборонені законом або договором дії з інформацією та на її основі, а друге – передавати інформацію в будь-якій формі будь-якій третій особі, як за плату, так і безоплатно [17].

Висновки.

Підводячи підсумки, пропонується наступне визначення інформації як об’єкта цивільних прав: інформація як об’єкт цивільних прав – це відомості (частина знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини) незалежно від способу їх

пошуку, збирання, збереження, обробки, використання чи поширення, які можуть мати певну правову форму і виступати об’єктом особистих немайнових і майнових прав.

Наведене визначення інформації як об’єкта цивільних прав пропонується для подальшого законодавчого закріплення.

Використана література

1. Кохановська О.В. Інформація як нематеріальне благо та захист інформаційних прав згідно з Цивільним кодексом України. – Режим доступу: [//www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf)
2. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : дис. на здобуття наук. степеня докт. юрид. наук : 12.00.03 / Кохановська Олена Велеонівна. – К., 2006.
3. Марущак А.І. Цивільні прав на інформацію // Юридичний вісник. – 2009. – № 3(12). – С. 33-36.
4. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики): монографія. / В.С. Цимбалюк. – К. : “Освіта України”, 2010. – 388 с.
5. Цимбалюк В.С. Інформаційне право : концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В.С. Цимбалюк. – К. : “Освіта України”, 2011. – 426 с.
6. Цимбалюк В.С. Цивільно-правові джерела інформаційного права. // Правова інформатика. – 2005. – № 3 (7). – С. 36 – 42.
7. Цимбалюк В.С. Інформація як об’єкт правовідносин та предмет наукового пізнання у правознавстві / Бюлетень Мін’юсту України. – 2007. – №10. – С.62-69.
8. Цимбалюк В.С. Інформація як об’єкт культурного усвідомлення та пізнання в суспільних відносинах // Правова інформатика. – 2004. – №2. – С. 22-27.
9. Цимбалюк О.В. Визнання інформації як об’єкта права у законодавстві України // Інформація і право. – 2012. – №1(4). – С. 56-61.
10. Цимбалюк О.В. Уніфікація визначення змісту інформації як об’єкта права у законодавстві України // Правова інформатика. – 2012. – № 33. – С. 60-67.
11. Про інформацію : Закон України від 2.10.92 р. № 2657-ХІІ : в редакції від 13.01.11 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2011.– № 32. – Ст. 313.
12. Цивільний кодекс України : Закон України : за станом на 3.09.12 р. – К. : Правова єдність, 2012. – 270 с.
13. Венгеров А.Б. Категория “информация” в понятийном аппарате юридической науки // Советское государство и право. – 1977. – № 10. – С. 70-71.
14. Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації : Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи від 29.08.11 р. № 854(1979). – Режим доступу : [//www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/117](http://www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/117)
15. Гоголь Б.М. Співвідношення права на інформацію та виключних прав автора // Юридична наука. – 2011. – № 4 – 5. – С. 44-47.
16. Law of Property Act 1925. – Режим доступу : [//www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/20](http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/20)
17. Самохвалов А.А. Информация как объект гражданских прав. – Режим доступу : [//www.yurclub.ru/docs/pravo/1503/4.html](http://www.yurclub.ru/docs/pravo/1503/4.html)

~~~~~ * * * ~~~~~